

NÁSTROJE PRO VLASTNÍ HODNOCENÍ MATEŘSKÝCH ŠKOL V SÍTI PROGRAMU ŠKOL PODPORUJÍCÍCH ZDRAVÍ

Zora **SYSLOVÁ**

Abstrakt: Příspěvek přináší informace o nástrojích pro vlastní hodnocení mateřských škol přijatých do sítě Programu podpory zdraví ve školách. Pozornost bude věnována především nově vytvořenému nástroji pro hodnocení výsledků vzdělávání. V závěru příspěvku bude autorka informovat o revizi dotazníku INDI MŠ a připravovaném nástroji pro hodnocení oblasti průběhu vzdělávání.

Klíčová slova: vlastní hodnocení, kriteria, výsledky vzdělávání, oblasti hodnocení, nástroje

Problematikou vlastního hodnocení (autoevaluace) se mateřské školy přijaté do sítě Škol podporujících zdraví v České republice zabývají od počátku její existence, tedy od roku 1995. Tyto mateřské školy si každé tři roky prováděly a provádějí hodnocení podmínek, nebo-li zásad, které považují pro vzdělávání dětí předškolního věku za stěžejní. Jejich důležitost lze dokladovat slovy autorek: „Zásady podpory zdraví v Kurikulu podpory zdraví v mateřské škole jsou neformálním kurikulem a svým rozsahem i obsahem dobře vystihují podmínky, jež jsou nutné pro dosažení očekávaných výsledků formálního kurikula.“¹ Jde o zásady/podmínky:

1. Učitelka podporující zdraví
2. Věkově smíšené třídy
3. Rytmičtý řád života a dne
4. Tělesná pohoda a volný pohyb
5. Zdravá výživa
6. Spontánní hra
7. Podnětné věcné prostředí
8. Bezpečné sociální prostředí
9. Participativní a týmové řízení
10. Partnerské vztahy s rodiči
11. Spolupráce mateřské školy se základní školou
12. Začlenění mateřské školy do života obce

¹ HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha: Portál, 2006, s. 11. ISBN 80-7367-061-5

Neměně důležité, ba naopak, jsou dva integrující principy, které ovlivňují prostředí mateřské školy a tím také všechny, kteří se v ní pohybují (děti, učitele, ostatní zaměstnanci, rodiče). Jsou jimi *Respekt k přirozeným potřebám jednotlivce* a *Rozvíjení komunikace a spolupráce*. Respektující postoj kultivuje mateřská škola podporující zdraví jak u dospělých (rodičů a zaměstnanců), tak i u dětí. Aby mohla mateřská škola uspokojovat potřeby každého jednotlivce, musí se stát modelem komunikující a spolupracující komunity. Oba principy prostupují a integrují ostatní podmínky v jeden celek vedoucí k vytváření pohodového prostředí, které umožňuje rozvíjet u dětí úctu ke zdraví a praktické dovednosti chránící zdraví.

První mateřské školy, které vstoupily do Programu podpory zdraví v mateřské škole (PZMŠ) mají za sebou již pátý proces autoevaluace. Návod, jak ji provádět, naleznou v metodických doporučeních publikace Kurikulum PZMŠ (Havlínová a kol., 2000, 2006, 2008). Autoevaluaci (vnitřní, interní evaluaci), kterou si škola provádí sama, bez cizí účasti, definují autorky jako významnou a nezastupitelnou součástí práce školy, která „*přesněji než kdokoli z vnějšku může postihnout a analyzovat svoji situaci a problémy. To, že škola záměrně sleduje, srovnává svoje výsledky a hledá řešení případných problémů, je nejcenějším přínosem autoevaluace. Aby plnila svůj účel a nebyla formální záležitostí, musí probíhat pravidelně a systematicky, správným metodickým postupem, v předem vymezených oblastech, pro které si MŠ stanovila indikátory (kritéria, ukazatele nebo také hlediska kvality). Důležitým předpokladem také je, aby k ní všichni zúčastnění přistupovali s vědomím, že dává podklady pro rozhodování a plánování dalšího rozvoje školy.*“²

Pro vlastní hodnocení mateřských škol byl vytvořen v roce 1997 evaluační dotazník pro hodnocení zásad/podmínek. V roce 2004 byla provedena jeho revize v souladu s úpravami Programu a s tvorbou Kurikula podpory zdraví, takže byl doplněn také o dotazník pro rodiče a dotazník věnovaný hodnocení formálního kurikula.

V roce 2005 se s přijetím zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) stalo vlastní hodnocení povinnou součástí práce všech škol. Podrobnosti a požadavky na vlastní hodnocení školy jsou rozpracovány ve vyhlášce č.15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy. Ta také stanovuje oblasti, které je nutné vyhodnocovat. Těmi jsou:

- podmínky ke vzdělávání;
- průběh vzdělávání;
- podpora školy dětem, spolupráce s rodiči, vliv vzájemných vztahů školy, žáků, rodičů a dalších osob na vzdělávání;
- výsledky vzdělávání žáků a studentů;
- řízení školy, kvalita personální práce, kvalita další vzdělávání pedagogických pracovníků;
- úroveň výsledků práce školy, zejména vzhledem k podmínkám vzdělávání a ekonomickým zdrojům.

² HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha : Portál, 2006, s. 185. ISBN 80-7376-061-5

Uvedených šest oblastí lze pro mateřskou školu zobecnit pouze na tři - **podmínky, procesy (průběh) a výsledky** předškolního vzdělávání. Důvodem je, že spolupráce s rodiči a řízení školy jsou uvedeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (ale také v Kurikulu podpory zdraví v mateřské škole) jako jedny z podmínek vzdělávání v mateřské škole, takže se vyhodnocují již v první požadované oblasti vyhlášky č.15/2005 Sb. a není nutné je vyhodnocovat zvlášť. Poslední požadovanou oblast hodnocení - úroveň výsledků práce školy - lze posoudit komplexně vzhledem k ekonomickým zdrojům školy.

Evaluační nástroj nazvaný **INDI MŠ** (Havlíková aj., 2004) je souborem indikátorů pro evaluaci principů a dvanácti zásad/**podmínek** formálního kurikula a v evaluačním nástroji nesou stejný název. Mateřská škola jimi vyhodnocuje, nakolik se jí daří rozvíjet a promyšleně využívat principy a zásady/podmínky pro naplňování cílů vzdělávání, které vedou k rozvíjení kompetencí u dětí na konci předškolního období. Každá podmínka je popsána řadou specifických, konkrétně vyjádřených položek. Ty jsou členěny podle toho, koho se týkají (dětí, učitelek, ředitelky, MŠ, ZŠ, případně rodičů, školní kuchyně a dalších). Jsou formulovány z pozitivního hlediska, jak by naplňování příslušného indikátoru mělo vypadat.

INDI MŠ je sestaven jako dotazník. Při hodnocení zaznamenávají hodnotitelé (učitelky, rodiče, kuchařky, popřípadě další přizvaní partneři) do záznamových listů své odpovědi. K tomu využívají pětistupňovou škálu podle toho, jak často se podle hodnotitelejev popsaný v jednotlivé položce v MŠ objevuje:

- 1) **nikdy** – ne, neděláme to, mezi dětmi se takové chování a jednání nevyskytuje;
- 2) **výjimečně** – víme o tomto projevu (situaci), ale daří se ho naplnit jen sporadicky, spíše náhodně;
- 3) **občas** – snažíme se vědomě záměr naplnit, vést k němu děti, někdy se nám to daří, ale dochází i k neúspěchům;
- 4) **často** – již víme dobře, jak věci zařídit, ale vždy optimálního výsledku nedosáháme, děti se sice dokážou projevit žádoucím způsobem, ale ne vždy;
- 5) **pravidelně** – daří se nám spolehlivě dosahovat optimálních výsledků, všechny děti se uvedeným způsobem chovají vždy, takový způsob jednání je pro nás samozřejmostí.

Matematicky vyhodnotitelný způsob napomáhá vyvarovat se subjektivním výrokům typu „Líbí se mi..., myslím si...“ apod., a umožňuje lépe a přesněji zhodnotit to, do jaké míry je příslušný indikátor skutečně plněn.

INDI MŠ obsahuje také dotazník pro rodiče. Položky tohoto dotazníku korespondují s některými položkami ostatních dotazníků. Zaměstnanci MŠ tak mají možnost porovnat, zda se jejich „vidění“ ztotožňuje s hodnocením rodičů. Tento pohled pomáhá objektivizovat celkové hodnocení práce MŠ. Výsledná zjištění evaluačního procesu přispívají k zefektivnění celého procesu plánování a realizace školního kurikula. Výsledky ukazují, do jaké míry MŠ naplňuje požadavky programu PZMŠ a zda má mateřská škola předpoklady pokračovat v realizaci projektu PZMŠ.

Tento evaluační nástroj však z hlediska požadavků vyhlášky č.15/2005 Sb. již nedostačuje. Proto se autorky rozhodly vypracovat další nástroj, tentokrát pro hodnoce-

ní **výsledků** vzdělávání. Nástroj se jmenuje **SUky**. SUK je zkratka pro sdružený ukazatel, jenž vznikl sdružením a zobecněním vždy několika ukazatelů dosaženého vzdělání (viz tabulky v Kurikulu PZMŠ)³.

Kompetence dospělého člověka podporujícího zdraví (klíčová kompetence 3)

3. DOVEDE ŘEŠIT PROBLÉMY A ŘEŠÍ JE

Kompetence podpory zdraví u dítěte na konci předškolního období - cílová kompetence dítěte ke klíčové kompetenci 3:	
3 / 5 K PROBLÉMŮM PŘÍSTUPUJE AKTIVNĚ, ORGANIZUJE SVÉ ČINNOSTI, NEČEKÁ, ŽE JEHO PROBLÉMY BUDE ŘEŠIT NĚKDO JINÝ.	
Jednotlivé dílčí cíle vzdělávání	Ukazatele dosaženého vzdělání
II.3	Mít a hájit svůj názor.
	<ul style="list-style-type: none"> • Obhazuje svůj názor adekvátní formou • Nebojí se říci svůj názor.
III.2	Dodržovat základní společenské normy komunikace.
	<ul style="list-style-type: none"> • Domlouvá se, vyjednává. • Mluví srozumitelně, přiměřeně hlasitě... • Navazuje správnou formou kontakt s vrstevníky i s dospělými (oslovení, tykání, vykání...). • Neskáče do řeči, nechá domluvit. • Oslovuje děti jejich křestním jménem. • Pozdraví, rozloučí se. • Při mluvení se netočí zády. • Slušně požádá, poprosí, poděkuje.
III.3	Chťít spolupracovat ve skupině a se skupinou.
	<ul style="list-style-type: none"> • Neprosazuje se na úkor druhého. • Umí přijmout úkol. • Vytvoří snahu o dokončení společného úkolu.
V.4	Aktivně hledat řešení.
	<ul style="list-style-type: none"> • Odpadky po jiných uklízí takovým způsobem, aby neohrozilo svoje zdraví. • Upozorňuje dospělého na škodlivé chování a radí se s ním o možné nápravě • V různých situacích nabízí (vymýšlí) více řešení, diskutuje o nich. • Všimá si nepořádku kolem sebe

Ke každé kompetenci bylo zformulováno 50 SUků/souvětí, které popisují požadované dovednosti dítěte. Vzhledem k interaktivnímu pojetí vzdělávání, docházelo k častému prolínání těchto popisů. Proto byly jednotlivé položky „vyčištěny“ a ponechány v příslušném Suku. Tak došlo k jejich redukci z 50 na 25. Nakonec byly vytvořeny záznamové listy s hodnotící škálou obdobně, jako je tomu u NDI MŠ.

- **0 – nikdy:** ne, neprojevuje, nezvládá; popsany projev se v chování dítěte zatím nevyskytuje, nebo jen sporadicky.
- **1 – občas:** projevuje nepravdělně, ne příliš často, zvládá s dopomocí; popsany projev se v chování dítěte vyskytuje občas, dítě jej nemá ještě upevněn, projevují se u něj výkyvy.
- **2 – velmi často:** ano, projevuje se převážně, zvládá; popsany projev se v chování dítěte vyskytuje velmi často, dá se říci, že je upevněn. (V části II (poznávací funkce a operace) je vzhledem ke školní zralosti žádoucí, aby byly položky téměř stoprocentně naplněny na úroveň 2.)

Hodnocení výsledků ukazuje, jakých kompetencí děti dosahují, co se po dobu

³ HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha : Portál, 2006, s. 125. ISBN 80-7376-061-5

docházky do MŠ „naučily“, jaké dovednosti a znalosti si osvojily. V následující ukázce lze sledovat, že snahou autorského týmu bylo formulovat kritéria tak, aby bylo možné očekávané chování dětí sledovat. Kompetence bychom mohli jinak označit také jako způsobilosti. Jde vlastně o předpoklady k určitým „činnostem“. Proto bylo snahou vytvářet kritéria spíše jako popisy činností, nikoli jako vlastnosti či osobnostní rysy jednotlivce. Příkladem jsou položky: *řeší tvořivě problémy; ptá se po důvodech, příčinách a souvislostech; projevuje zájem o to, co druzí potřebují, vychází s nimi*. Oba nástroje - INDI MŠ i SUky existují jak v tištěné, tak elektronické podobě.

V současné době se tvoří také nástroj na hodnocení **průběhu** vzdělávání. Jádrem nástroje se stal dotazník pro hodnocení formálního kurikula a původní dotazník pro hodnocení podmínky č. 1 – *učitelka podporující zdraví*.

Vzhledem k nově vytvářeným nástrojům bylo nutné provést další revizi nástroje INDI MŠ, který nebude strukturován na části týkající se dětí a učitelky (ty jsou již obsahem dalších dvou nástrojů), ale bude důsledně popisovat prostředí, které podněcuje k efektivnímu rozvoji dětí a naplňuje oba integrující principy.

V konečném důsledku by měly vzniknout nástroje pro vlastní hodnocení mateřské školy podporující zdraví podle požadavků vyhlášky č.15/2005 Sb. a v souladu s koncepcí kurikula podpory zdraví tak, že MŠ bude „*vyhodnocovat, plánovat a měnit své podmínky a vyhodnocovat změněné podmínky a zkvalitňovat je*.“⁴

Literatura

HAVLÍNOVÁ, M., aj. *INDI MŠ*. Praha : SZÚ, 2004

HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-061-5

Rámcový program pro předškolní vzdělávání. Věstník MŠMT, sešit 2, ročník LXI, únor 2005. Vyhláška č.15/2005 Sb. kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

THE TOOLS FOR SELF-EVALUATION OF THE KINDERGARTENS INVOLVED TO THE PROGRAM „HEALTH SUPPORTING“

Abstract: The contribution brings information about tools for the self-evaluation of the kindergartens which are involved to the program Health supporting. It will be emphasized to the new tool for evaluation of the educational results first of all. One of conclusion will be author's information concerning of revision of the questionnaire „INDI MŠ“ and about upcoming tool for evaluation of the educational progress.

Key words: self-evaluation, criteria, results of evaluation, fields of evaluation, tools

⁴ HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha : Portál, 2006, s. 13. ISBN 80-7376-061-5